

BJÖRN ELMBRANT:

Fel, Gösta Bohman

Svensk Tidskrifts läsare har haft otur att i nr 8-9/1991 få förre moderatledaren Gösta Bohman som recensent av min biografi "Fälldin".

Det olyckliga ligger i att läsarna av hans artikel mycket lätt kan få intrycket att jag skrivit en bok i huvudsak om de borgerliga regeringsåren, om moderata samlingspartiet eller om Bohman själv ("ordet ekonomidepartementet finns över huvud taget inte omnämnt").

"Fälldin" handlar emellertid, som titeln säger, om den tidigare centerledarens liv, om hans uppväxt och vad som präglat honom politiskt och mänskligt, den minst sagt knixiga vägen till partiordförandeposten och om den svåra partiordföranderollen i det svårskötta pastorat som bondeförbundet/centerpartiet utgör.

Bara 1/4 av boken omspannar de borgerliga regeringsåren. Där har min utgångspunkt varit att inte upprepa vad andra (Hammerich, Leijonhufvud, Vedung, Petersson, Bohman, Larsson m fl) redan skrivit, och som jag flera gånger läst och till delar uppskattat, utan att spegla regeringsåren främst från Fälldins och centerrörelsens utgångspunkt.

Eftersom Gösta Bohman numera dragit sig tillbaka från dagspolitiken borde han intelligent och med egna iakttagelser kunna diskutera och värdera vad som är huvudämnet i boken "Fälldin", nämligen hur allt omänskligare uppgiften att vara partiledare är och särskilt om man uppfattar den som Fälldin, som den gammaldags pliktrogne förtroendemannen. Men det egendomliga och lite tragiska med Bohman är att han är oförmögen till en sådan distansering.

För några år sedan påträffades i en otillgänglig djungel en japan, som fortfa-

rande ansåg att andra världskriget pågick. Likheter med Bohman är uppenbara; han befinner sig på något sätt fortfarande kvar på de barrikader där de politiska striderna utkämpades på 70- och 80-talet, där han nu slåss för varje kommatecken och semikolon.

Denna omständighet tvingar mig, med yttersta motvilja, till en debatt på Bohmans eget trista ordexcererande vis om främst två av de punkter han tagit upp.

För det första.

Jag diskuterar i min bok Fälldins taktik i valrörelsen 1976. Genom oförsonliga uttalanden om kärnkraften ville han pressa folkpartiet och moderaterna till sådana eftergifter före valdagen att man skulle klara ev regeringsförhandlingar efter valet.

I arbetet med "Fälldin" har jag därför gått igenom vad Gösta Bohman och Per Ahlmark sa om kärnkraften under valrörelsen och har funnit att de båda var betydligt mer förhandlingsbara före valet än efter, med den skillnaden att Ahlmark i huvudsak stod för en laddning av Barsebäck 2, medan Bohman teg eller svävade på målet på denna punkt. Naturligt nog, kan man säga, eftersom det var han som hetast önskade en borgerlig trepartiregering. Min slutsats är att främst Bohman men i någon mån även Ahlmark har ett medansvar till det omtalade sk fälldinska sveket om laddningen av Barsebäck 2, den laddning som i många väljares ögon för evigt skulle stämpla centerledaren som en usel människa.

I recensionen i Svensk Tidskrift upprepar emellertid Bohman vad han skrivit tidigare i en av sina memoarböcker, nämligen att han i en artikel på SvD Brännpunkt den 31 maj 1976 visserligen varit

förhandlingsbar men att han skulle "uttryckligen undantagit Barsebäck och påvisat att detta var det enda aggregatet som skulle vara färdigt för drift före 1978".

Detta är inte sant.

Bohman skrev så här i SvD-artikeln:

"Ytterligare fem aggregat är under byggnad. För ett av dessa – Barsebäck II – beräknas kommersiell drift kunna ta sin början sommaren 1977. Motsvarande tidpunkt är för Ringhals III december 1977. De övriga tre – Forsmark I och II samt Ringhals IV – beräknas vara färdiga för drift vid respektive halvårsskiftet 1978, 1980 och 1979.

Endast en av dessa reaktorer skulle alltså – teoretiskt – producera kraft före den tidpunkt (våren 1978) då riksdagen ska ta ställning till den fortsatta energiförsörjningen. Ett beslut att inte ladda eller sätta i drift några av de nya aggregaten före detta riksdagsbeslut skulle således inte behöva få några dramatiska konsekvenser för vår energiförsörjning, allra helst som vi idag ligger klart under tidigare prognoser för såväl den totala energisom elkonsumtionens utveckling."

Det är uppenbart att Bohman här inledningsvis refererar det svenska reaktorprogrammet, utan att ta ställning till det. Därefter förs ett uttryckligen teoretiskt resonemang att om man laddar Barsebäck 2 är det ingen panik med att ladda några av de därefter kommande reaktorerna. Den sista meningen i mitt långa citat går rentav att tolka som att Bohman överhuvudtaget inte nu vill ta ställning till några av de nya aggregaten, kanske inte ens Barsebäck 2, utan att allt kan skjutas till efter 1978, med hänvisning bl a till den låga energiförbrukningen.

Bohman kan emellertid omöjligt hävda

att han i SvD-artikeln sagt att Barsebäck 2 måste laddas eller att det uttryckligen var undantaget från hans förhandlingsvilja visavi centerpartiet.

"Vad som här sagts kan nu efteråt framstå som en efterhandsrationalisering", skriver Bohman på ett annat ställe i energiavsnittet av sin recension. Just så.

För det andra.

Bohman hävdar att jag skulle "förbi-gått" de ekonomisk-politiska frågorna som de viktigaste bakomliggande faktorerna till splittringen i regeringen. Det är häpnadsväckande. I själva verket förhåller det sig tvärtom, att jag köpt Bohmans resonemang på denna punkt från hans memoarer nästan hundra procentigt, även om jag inte nämnt ordet "ekonomidepartmentet".

På s 224 i min bok diskuteras t ex det egendomliga i att trepartiregeringen 1979 gjorde om misstaget från 1976 att inte i grunden förhandla fram en ekonomisk-politisk strategi i starten. Att de ekonomiska frågeställningarna djupt splittrade, ja, rentav förlamade regeringsarbetet på vintern 1980/81 beskrivs på t ex s 230, 233 och 235. På det senare stället hävdar jag att regeringens haveri mer berodde på oenigheten om den ekonomiska politiken än på skatteomläggningen.

Bohman påstår att jag sagt att moderaterna hoppade av trepartiregeringen i maj 1981 som en följd av "en medveten strävan från moderat håll att lämna regeringen av partitaktiska skär". I min bok finns förstås fler nyanser, eftersom varje vändpunkt i historien ofta rymmer en hel serie parallella eller sammanflätade motiv. Jag skriver i själva verket (s 235–236) att söndringen om ekonomin och en rad andra frågor i sak av djup och olöslig, att le-

dan vid att reagera fanns hos alla tre partierna, att jag undersökt påståenden att centerpartister och folkpartister tidigt ville spräcka regeringen utan att kunna belägga, men att jag funnit det sannolikt att moderaterna tidigt diskuterat och bestämt sig för att "försöka hoppa av", eftersom man hade en bra fråga att gå på, skattefrågan.

Här har vi återigen Bohmans oförmåga att på ett avspänt sätt i efterhand diskutera vad han varit med om. Partitaktisk? Jag? Aldrig?

Därmed beskriver han omedvetet men närmast övertydligt sina egna begränsningar som källa för kritisk forskning eller journalistik om de borgerliga regeringsåren.

GÖSTA BOHMAN:

Svar till Elmbrant

Björn Elmbrants replik på min recension av hans sk Fälldinbiografi präglas av samma självbelättna arrogans som själva biografien. Han beklagar de stackars läsarna som "haft oturen" att få mig som recensent. Läsarna kan — menar han — ha fått intryck av att han skrivit en bok i huvudsak om de borgerliga regeringsåren och inte om den tidigare centerledarens liv, uppväxt och om vad som präglat honom politiskt och mänskligt. Det "lite tragiska med Bohman är att han är oförmögen till en sådan distansering" — nämligen att skilja personfrågan från de borgerliga regeringsårens politik.

Om Elmbrant själv hade begränsat sig till en ren personlighetsanalys av "den gammaldags pliktrogne förtroendemannen Fälldin", hade jag förstått hans kritik. Men att skildra en politisk ledares uppgång och fall utan att teckna den partipoli-

tiska och samhällsekonomiska bakgrunden hade varit en helt omöjlig uppgift. Detta har Elmbrant själv insett. Men då har den intresserade läsaren rätt att ställa krav på objektivitet och sanningsenlighet och på att författaren avhåller sig från illvilliga och personligt kränkande invektiv. Därutöver har Elmbrant — som jag påvisat i min recension — skändligen misslyckats i fråga om källkritik och val av källmaterial över huvud.

Till sakligt bemötande tar Elmbrant nu bara upp två av mina konkreta exempel på hans subjektiva historieskrivning.

Det ena gäller den artikel i Svenska Dagbladet som jag skrev i slutet av maj 1976 under rubriken "Flexibel kärnkraftslinje (m)". Artikelns syfte var att klarlägga olika handlings- och förhandlingsmöjligheter i den då starkt kontroversiella och låsta kärnkraftsfrågan. Dess

syfte var självklart också att påvisa att det svenska reaktorprogrammet — rätt tolkat — inte behövde förhindra tillkomsten av den borgerliga trepartiregering efter höstens val som då tycktes trolig. Att artikeln skulle kunna betraktas som "en total kapitulation" från min sida, tyder på att Elmbrant inte läst artikeln med den journalistiska noggrannhet som han begär av andra.

I artikeln tog jag "klart avstånd från centerens kärnkraftslinje". För moderaterna framstod — hette det — kärnkraft som "det enda realistiska alternativet till olja". Jag hänvisade till riksdagens beslut att under alla förhållanden ompröva energipolitiken vid 1978 års riksdag. Jag påvisade *uttryckligen* — vilket Elmbrant påstår vara osant — att ett av de under byggnad varande aggregaten — Barsebäck 2 — skulle vara färdigt för drift *före* den av riksdagen förutsatta omprövningen. Inför riksdagsbeslutet skulle — erinrade jag om — kärnkraftens säkerhetsproblem förutsättningslöst prövas och de "ekonomiska och produktionsmässiga konsekvenserna av en eventuell senareläggning av *vissa reaktorer klarläggas*".

Att Barsebäck 2 särskilt apostroferades, berodde på att handlingsfriheten var *mera* begränsad i fråga om detta aggregat av både ekonomiska och energipolitiska skäl än beträffande andra aggregat.

Om Elmbrant bemödat sig om att ta del av den borgerliga regeringsförklaringens avsnitt i energifrågan, skulle han dessutom ha funnit att detta i allt väsentligt kom att överensstämma med de tankegångar som jag utvecklat i min SvD-artikel.

Detta är alltså verkligheten bakom Elmbrants återkommande anklagelser

om att jag inför Fälldin skulle ha "lagt mig platt till marken".

I sin replik går Elmbrant nu ännu längre. Nu får vi veta att det förhållandet att Per Ahlmark och jag själv i valrörelsen inte drev kärnkraftsfrågan lika oförsonligt som Olof Palme skulle ha medfört att vi båda hade "ett medansvar till det omtalade sk Fälldinska sveket om laddningen av Barsebäck 2".

Elmbrant antyder alltså att om Ahlmark och jag anslutit oss till socialdemokraternas oförsonliga kampanj, då skulle Fälldin ha avhållit sig från de starkt bindande uttalanden mot kärnkraft som han gjorde i slutet av valrörelsen. Eller också skulle tillkomsten av en borgerlig trepartiregering ha omöjliggjorts. Detta måste bli slutsatsen av Elmbrants konspirativa efterhandskonstruktioner.

Den andra fråga Elmbrant återkommer till gäller min beska kritik mot hans påstående, att vårt utträde ur regeringen efter den "underbara natten" skulle ha berott på att vi "i följande riksdagsval ville kassera in maximalt med röster i den kraftiga högervind som blåste".

Även om Elmbrant nu försöker försvara sig med att han bara fört ett "nyanserat" resonemang, vidhåller han alltså, att han funnit "det sannolikt att moderaterna bestämt sig för att försöka hoppa av, eftersom man hade en bra fråga att gå på, skattefrågan".

Elmbrant har så fel som han kan ha. Och det är inte lite. Som stöd för sitt sannolikhetsresonemang har han inte kunnat åberopa ett enda belägg. Det var inte vi som spräckte regeringen. Det var Fälldin och Ullsten som *tvungade* fram skilsmässan genom att bryta en träffad överenskommelse i skattefrågan och föredrog en

uppgörelse med socialdemokraterna framför att hålla givna utfästelser till moderaterna.

Elmbrants påstående att det var mot-sättningar om den ekonomiska politiken och inte skattefrågan som utlöste krisen jävas dessutom av att Fäldin efter regeringens fall skriftligen utfäste sig att en ny center/folkpartiregering skulle i stort sett fullfölja den ekonomiska politik till vilken riktlinjer uppdragits i den finansplan som utarbetats i det tidigare ekonomide-

partementet. Detta var vårt villkor för att moderaterna inte skulle rösta emot en tvåpartiregering och därmed i praktiken öppna vägen för nyval.

Om detta har Elmbrant ingenting att säga. Det har ju inte varit sanningen han sökt. Därför är hans avslutande påståen-de om mina "begränsningar som källa för kritisk forskning eller journalistik om de borgerliga regeringsåren" närmast sublimt i sin ensidighet.

JAN HYLÉN:

Medveten vantolkning

Stig-Björn Ljunggren har åter gått till storms mot min avhandling *Fosterlandet främst? Konservatism och liberalism inom högerpartiet 1904–1985*. Det är inte första gången det sker och argumenten är ungefär desamma som tidigare. Men i sin iver att inte bara presentera motargument mot mitt arbete utan också framställa det som hafsigt och tendensiöst faller han själv i den grop han gräver. Han påstår att jag ej läst Hayek och Tocqueville trots att Hayek finns refererad vid ett par tillfällen i avhandlingen. Han tycker att jag medvetet manipulerar resultatet genom att inleda undersökningen före 1930-talet när själva vitsen med avhandlingen är just den långa undersökningsperioden. Av hans referat får man intrycket att tyngdpunkten i arbetet ligger vid analysen av programtexter. Men han utelämnar helt avhandlingens

huvudlinje som är en genomgång av ett stort antal motioner inom sakområdena jordbruk, socialpolitik och "ecklesiastika" frågor. Slutdiskussionen om högerens ideologi "anpassats" eller "förändrats" är en bisak. Det är analysen på vägen som är huvudsaken.

Avhandlingen utgår från ett par förutsättningar. Den första är att konservatism och liberalism inte är samma sak. Visst finns det överlappande idéer men jag fokuserar medvetet på de skiljande momenten. Orsaken till detta är avhandlingens andra utgångspunkt – bland dem som hittills studerat högerpartiets ideologi har samtliga (möjligen med något undantag) utgått från att kontinuiteten i budskapet varit mer framträdande än förändringen. Jag ville pröva motsatt tes. På samma sätt förhåller det sig med undersökningsperiodens